

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ

Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej

oraz Wojskowej Służby Polek

87-100 Toruń, ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 65 22 186

e-mail: fapak@wp.pl; www.zawacka.pl

NIP 956 16 25 127; REGON 870502736

KRS 00000 41692

Nr r-ku 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

poza Pom.
Warszawa

DR AK

++ Gilewicz Zygmunt
ps. „Narkotyk”

M: 1573/2504 Pom

Lesław Welker

87-100 Toruń

SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI

Gilewicz Zygmunt.....
I: II-1573/2504 Pom.....
poze Pom. Warszawa 1991 II: AK.....

I./1. Relacja k. 3 s. 1-3

I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora —

I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora —

II. Materiały uzupełniające relację —

III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora —

III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 —

III./5. Inne ...

IV. Korespondencja

1) dot. relatora k. 1 s. 1

V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 2

VI. Fotografie brak

1/1. Relacja - Gilewicz Zygmunt:

1. Biogram - relacja autorstwa S. Welkera,
mpis k. 3 s. 1-3

№: 1573/2504

3/1/1

Zygmunt GILEWICZ (1880-1960), działacz niepodległościowy, dr medycyny - oficer WP i AK, nauczyciel akademicki - dyrektor CIWF-rector AWF, działacz sportowy i PCK

Zygmunt Gilewicz s. Stefanii z d. Olszańskiej i Mieczysława, urodził się 29 kwietnia 1880 r. w Januszowcach (pow. Dubno) na Wołyniu, gdzie jego ojciec był zarządcą majątku ziemskiego. Ukończył miejscową szkołę powszechną, a następnie kontynuował naukę w ośmioklasowym Gimnazjum Męskim w Żytomierzu, w którym w latach 1896-1900 należał do tajnej organizacji uczniowskiej „Żytomierska Polska Korporacja”. Od roku 1899 był jej prezesem (Kazimierz Przybyszewski podaje nazwę: Żytomierska Korporacja Uczniowska i że najpierw pełnił w niej funkcję bibliotekarza). W roku 1900 uzyskał maturę i zapisał się na Wydział Lekarski Uniwersytetu w Kijowie. Tu też należał do organizacji polskich i był w ich kierownictwie, m.in. „Polonii”. Za działania te dwukrotnie był wydalany z uczelni, a w roku 1905 otrzymał zakaz zamieszkiwania na ziemiach, na wschód od Dniepru. W roku tym wstąpił do oddziałów samoobrony Polskich Związków Robotniczych i Akademickich, za co został zesłany do chutoru Kurgan (Kaługa), gdzie pracował jako lekarz, zyskując sympatię mieszkańców. Rok później zezwolono mu na powrót do Kijowa. W roku 1907 ukończył studia i pozostał na Uniwersytecie jako asystent-lekarz chorób wewnętrznych i w roku 1921 uzyskał doktorat, za pracę „O przemianie wapnia”.

W związku z nadciągającą wojną, 28 lipca 1914 r. został zmobilizowany, jako młodszy lekarz (w randze urzędnika wojskowego) do 432 pułku piechoty, wraz z którym do 15 września przebywał na froncie. Następnie został lekarzem etapowym i lekarzem punktu opatrunkowego czołowego w Tarnopolu. 1 maja 1915 r. mianowany lekarzem naczelnym punktu ewakuacyjnego i obserwacyjnego dla jeńców w Wołoczyskach. 16 lutego 1916 r. został komendantem 808 połączonego szpitala pułkowego (na 1500 łóżek) w Korostyniu, awansując do rangi asesora kolegiального, a rok później radcy nadwornego. W lipcu 1917 r., pozostając w służbie carskiej, zgłosił się ochotniczo do 1 Dywizji Strzelców Polskich i został jej lekarzem naczelnym-szefem sanitarnym. Komendantem 808 szpitala był do 28 sierpnia, kiedy to wraz z Dywizją wyruszył na front i wziął udział w walkach pod Bobrujskiem, Rohaczewem i Bychowem. W końcu roku uległ wypadkowi, ale ze złamaną nogą pozostał z Dywizją do lutego 1918 r. Miesiąc wcześniej awansowany do do stopnia pułkownika służby sanitarnej. Noga nie goiła się, przeszedł przez linię frontu i dotarł do Kijowa, gdzie zakończył leczenie. Tu włączył się w prace Polskiego Komitetu Wykonawczego Polaków na Rusi, który w lipcu 1919 r. został rozbity przez bolszewików. W czasie próby przedostania się do Kraju zachorował i zatrzymał się na Wołyniu, gdzie podjął pracę wśród ludności polskiej.

W maju 1920 r. stanął się do dyspozycji władz polskich i został Szefem Sanitarnym w Zarządzie Ziemi Wołynia i Frontu Podolskiego w samorządzie Okręgu Łuckiego. W czasie wojny polsko-bolszewickiej zgłosił się do Wojska Polskiego. Po powrocie z frontu, 22 lipca 1920 r., w stopniu majora, pozostawał w rezerwie personalnej Szpitala Ujazdowskiego w Warszawie. 28 tm. został komendantem Stacji Sanitarnej na warszawskim Dworcu Kaliskim, 11 sierpnia przeszedł na stanowisko komendanta Głównej Sortowni chorych i rannych, a 1 grudnia otrzymał przydział do Kompanii Zapasowej Sanitarnej Nr 1 i powierzono mu stanowisko zastępcy dowódcy Okręgowego Szpitala Mokotowskiego. Rok później, 6 grudnia 1921 r. awansował do stopnia podpułkownika. W okresie 1 stycznia - 16 marca 1922 r. ukończył kurs aplikacyjny w Szkole Aplikacyjnej Oficerów Korpusu Sanitarnego i 19 kwietnia został przeniesiony do Torunia na stanowisko komendanta Kadry Kompanii Zapasowej Sanitarnej N° VIII. 15 sierpnia 1923 r. został dowódcą 8 Baonu Sanitarnego. W roku 1924 uzyskał na Uniwersytecie w Poznaniu doktorat wszech nauk lekarskich. 5 maja 1927 r. powierzono mu p.o. szefa 8 Okręgowego Szefostwa Sanitarnego, a 27 listopada tr. został komendantem 8 Szpitala Okręgowego, przy którym urządził przychodnię przyszpitalną.

T/1/1 2

Okresowo ordynował w Wojskowym Szpitalu Sezonowym w Inowrocławiu. 1 stycznia 1928 r. awansowany do stopnia pułkownika.

W czasie pobytu w Toruniu, w latach 1923-1927 był prezesem WKS „Gryf”, a od roku 1926 członkiem wojewódzkiego Komitetu WFiPW. Był współzałożycielem i przewodniczącym Sekcji Sanitarnej Towarzystwa Wiedzy Wojskowej - prowadził w niej szkolenia kadr lekarskich a materiały z nich publikował w „Lekarzu Wojskowym”. Propagował budownictwo spółdzielczy domów wypoczynkowych w miejscowościach uzdrowiskowych, boisk sportowych oraz placów gier i zabaw dla najmłodszych. Wówczas to, za te działania odznaczono go Złotym Krzyżem Zasługi po raz pierwszy, a w roku 1927 jego wóz do przewożenia rannych został nagrodzony Złotym Medalem na Międzynarodowej Wystawie Sanitarно-Higienicznej w Warszawie. Związał się także z toruńskim Czerwonym Krzyżem i wszedł do jego władz okręgowych.

W grudniu 1929 r. powrócił do Warszawy i 29 tm. objął stanowisko p.o. komendanta Szkoły Podchorążych Sanitarnych w Centrum Wyszkołenia Sanitarnego, by 8 kwietnia 1930 r. zostać jej komendantem. 13 października 1931 r. przeniesiony na stanowisko dyrektora Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego, gdzie prowadził również wykłady z teorii wychowania fizycznego, którą interesował się i publikował na ten temat już w czasie pobytu w Toruniu, wówczas w „Słowie Pomorskim”, a potem w „Wychowaniu Fizycznym”, którego był redaktorem naczelnym. Był też członkiem Rady Naukowej WFiPW. Jego zabiegi doprowadziły do przekształcenia w 1938 r. CIWF w Akademię Wychowania Fizycznego. W tym roku został przeniesiony w stan spoczynku.

Po wybuchu wojny w 1939 r. powrócił do czynnej pracy lekarskiej – i jako szef sanitarny ZG PCK wziął udział w obronie Warszawy, a po kapitulacji został dyrektorem Szpitala PCK przy ul. Smolnej, a także członkiem Rady Naukowej Szpitala Maltańskiego, która organizowała szkolenia dla lekarzy i pielęgniarek. Wykładał również w zorganizowanym przez siebie tajnym Studium Wychowania Fizycznego. W konspiracji dyrektor Wydziału Zdrowia przy Delegaturze Rządu i żołnierz Armii Krajowej ps. Narkotyk. Kierowany przez niego szpital, jak i dom w Opypach pod Grodziskiem Maz. były azylem dla wielu „spalonych” żołnierzy podziemia. W sierpniu 1944 r. był lekarzem w powstańczym szpitalu zakaźnym przy ul. Hipotecznej. Po kapitulacji Starówki przeszedł kanałami do Śródmieścia, gdzie kierował punktem sanitarnym przy ul. Brackiej. 9 października, na papierach współpracownika PCK, ewakuował się z Warszawy. Uciekł z konwoju i dotarł do domu w Opypach, który nadal był schronieniem dla potrzebujących.

Jesienią 1945 r. powrócił na stanowisko dyrektora Szpitala PCK, który po Powstaniu znalazł się w Milanówku, ale i praktykował jako lekarz ogólny w Opypach.

W marcu 1946 r., na polecenie ministra obrony narodowej, przewodniczył i zreorganizował Państwową Radę WFiPW, którą zlikwidowano dwa lata później. Jednocześnie powrócił do pracy w warszawskiej AWF, gdzie od roku 1947, przez kilka kadencji, pełnił funkcję dziekana. 9 lipca został awansowany do stopnia generała brygady w stanie spoczynku, a 31 maja 1948 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego. Jesienią 1956 r. został prorektorem d/s nauki, a w roku 1959 rektorem AWF. Stanowisko to sprawował do końca życia. Poza tym był przewodniczącym Koła Naukowego Pracowników AWF. Od roku 1947 nadal redagował „Wychowanie Fizyczne”, a od roku 1950, po zmianie tytułu na „Kulturę Fizyczną”, pozostawał w kolegium redakcyjnym. Przewodniczył też kolegium redakcyjnemu książki pamiątkowej „Akademia Wychowania Fizycznego imienia generała broni Karola Świerczewskiego w latach 1929-1959” (Warszawa 1960).

Udzielał się i poza macierzystą uczelnią. Od roku 1963 prowadził wykłady w poznańskiej Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego. W roku 1950 został przewodniczącym Komisji Naukowej Głównego Urzędu Wychowania Fizycznego, a od roku 1953 zastępcą dyrektora Instytutu Naukowego Kultury Fizycznej, członkiem jego Rady Naukowej i kierownikiem

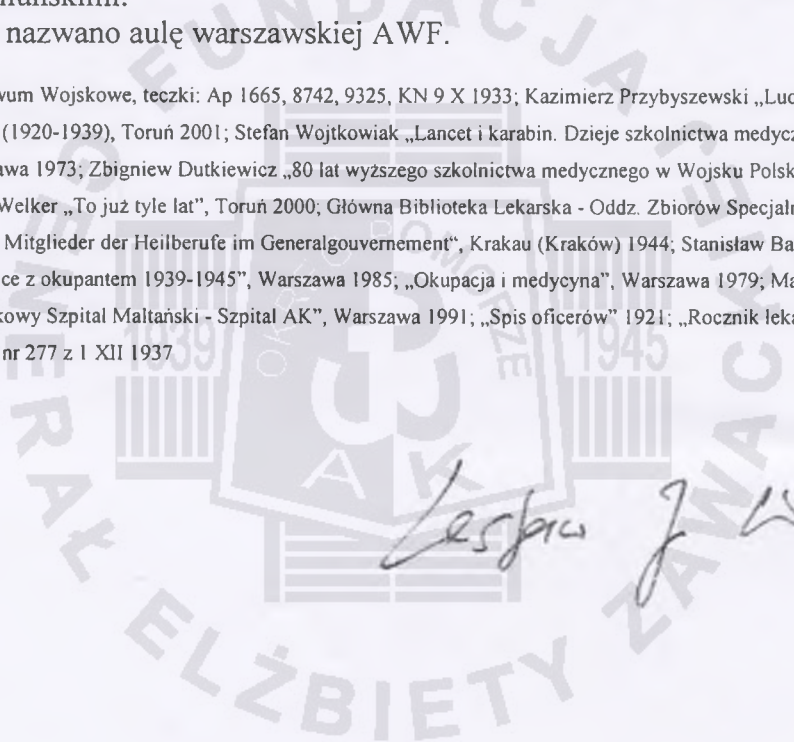
pracowni teorii wychowania fizycznego. W tym roku powołano go też do Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, a w niej do Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki. Rok później wszedł również do Komisji Higieny Szkolnej przy Radzie Naukowej Ministerstwa Zdrowia oraz Komitetu Kultury Fizycznej PAN. W roku 1956 był współinicjatorem powołania Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej, które utworzono dopiero dziesięć lat później.

Zmarł 15 września 1960 r. w Oypach, pochowany na warszawskim Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

Za działalność niepodległościową, zasługi wojenne i wojskowe oraz w pracy zawodowej i społecznej był odznaczony: Krzyżem Niepodległości (9 X 1933), Orderem Odrodzenia Polski III kl., IV kl. (1929) i V kl., Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Krzyżem Walecznych, trzykrotnie Złotym Krzyżem Zasługi (1926, 11 XI 1937 i po roku 1945), Medalem Pamiątkowym Za Wojnę 1918-1921 (1928), Medalem Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości (1928), czterokrotnie Medalem Wojska, Medalem X-lecia PL (1955) i francuskim Medalem Zwycięstwa „Interallie'e de la Victoire” oraz odznaczeniami bułgarskimi i rumuńskimi.

Jego imieniem nazwano aulę warszawskiej AWF.

Źródła: Centralne Archiwum Wojskowe,teczki: Ap 1665, 8742, 9325, KN 9 X 1933; Kazimierz Przybyszewski „Ludzie Torunia odrodzonej Rzeczypospolitej (1920-1939), Toruń 2001; Stefan Wojtkowiak „Lancet i karabin. Dzieje szkolnictwa medycznego w Wojsku Polskim”, Warszawa 1973; Zbigniew Dutkiewicz „80 lat wyższego szkolnictwa medycznego w Wojsku Polskim 1922-2002”, Łódź 2002; Lesław J. Welker „To już tyle lat”, Toruń 2000; Główna Biblioteka Lekarska - Oddz. Zbiorów Specjalnych, sygn. 2431 (foto); „Verzeichnis der Mitglieder der Heilberufe im Generalgouvernement”, Krakau (Kraków) 1944; Stanisław Bayer „Służba Zdrowia Warszawy w walce z okupantem 1939-1945”, Warszawa 1985; „Okupacja i medycyna”, Warszawa 1979; Maria Maciejewska-Rucińska „Wojskowy Szpital Maltański - Szpital AK”, Warszawa 1991; „Spis oficerów” 1921; „Rocznik lekarski”, Warszawa 1948; „Monitor Polski” nr 277 z 1 XII 1937

Lesław J. Welker

IV / 1. Korespondencja: dot. Z. Gilewicz

1. Piśmo Fundacji do autora
biogramu - podziękowanie, kserokop.
omyg. k. 1 s. 1

19/11/1

**FUNDACJA
GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ**
ARCHIWUM I MUZEUM POMORSKIE ARMII KRAJOWEJ
ORAZ WOJSKOWEJ SŁUŻBY POLEK

BIURO FUNDACJI • 87-100 TORUŃ • UL. PODMURNA 93 • TEL. 0048 56 65 22 186
www.um.torun.pl/AK, www.zawacka.pl, fapak@wp.pl

KONTO: 87 1000 1502 0001 5002 0244 • KRS 00000 41692

Pan
Lesław Welker

87-100 Toruń

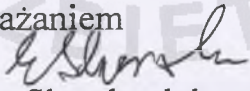
Szanowny Panie !

Bardzo serdecznie dziękuję za przekazanie naszemu Archiwum opracowanych przez Pana biogramów lekarzy, żołnierzy AK, których los związał także z naszym miastem. Biogram płk. Leona Strahla został opatrzony sygnaturą M:1572/2503 Pom., dr. Zygmunta Gilewicza M: 1573/2504 Pom.

Dziękuję za współpracę. Czy istnieje możliwość zdobycia zdjęć obu lekarzy?

Łączę pozdrowienia i wyrazy szacunku.

Z poważaniem

Elżbieta Skerska dokumentalistka

T: N: 1573/2504 Pom.

poza Pom.

Gilewicz Zygmunt

v. Party informacyjne

n. 2

^a Gilewicz - dr. generał Gilewicz [Gilewicz] Toruń
met sau. Dok VIII pod Gorn

brat dwiatore Angielskiego Gilewicz
1939 OKRĘG POMORZE 1945
AK

rel. Ruchonickiej Antkowskiej K-308

Zob. T. Antoniewicz - Ruchonicka Poca
011-97 Pomorzem Ia/9

Toruni' 2

Gilewice Zygmunt

brat DOK VIII

brat Juliana

Tab. T. Antonienice - Roshonieska /k-309/

Роса Рашонет

Ia/9

OM-97

Gilewicz
Zygmunt

